

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ครูเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ ซึ่งสมภาพ ศักดิ์ฐานันท์ (2532, หน้า 1) กล่าวว่า คุณภาพการศึกษานั้นย่อมขึ้นอยู่กับตัวครูโดยตรง เนื่องจากครูมีบทบาทสำคัญในการสร้างและส่งเสริมตลอดจนเพิ่มพูนคุณสมบัติที่ต่าง ๆ ให้กับเยาวชน เพื่อที่จะเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีของชาติต่อไปในอนาคต ตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2539 - 2550) มีจุดมุ่งหมายสูงสุดเพื่อให้ประชาชนคนไทย มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และพัฒนาประเทศชาติให้สามารถอยู่ในสังคมโลกอย่างมีความสุข

หน้าที่ของครูคืออบรมสั่งสอนลูกศิษย์ให้มีความรู้เพื่อประกอบอาชีพในภายภาคหน้า การถ่ายทอดความรู้และอบรมบ่มนิสัยที่ดีให้แก่เด็กในระหว่างที่อยู่ในวัยเรียนนั้นต้องอาศัยความอดทน ความอดกลั้น ให้เวลาตลอดจนครูต้องมีความเมตตากรุณามีคุณธรรมในการจัดการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ประสาน มาลากุล ณ อยุธยา (2530) กล่าวว่า ครูเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดในการให้การศึกษาแก่เยาวชนให้เป็นพลเมืองดีของชาติ ดังนั้น การจัดการศึกษาจะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับบทบาทและคุณลักษณะที่ดีของครูในด้านต่าง ๆ เช่น คุณลักษณะด้านการสอนของครูจะสามารถส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอนของนักเรียน การจัดกิจกรรมในห้องเรียนสามารถชี้แนะเสริมแรงให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม การเรียน การให้ข้อมูลย้อนกลับ และการแก้ไขข้อบกพร่องมีผลต่อการพัฒนาคุณภาพของครูและนักเรียน

สมคิด ขุนทองนุ้ม (2532, หน้า 7-11) กล่าวว่า ครูเป็นผู้มีอิทธิพลต่อนักเรียนเป็นอย่างยิ่ง ความก้าวหน้าของครู หมายถึง ความก้าวหน้าของนักเรียน สิ่งที่จะต้องพัฒนาของสถานศึกษาคงจะไม่มีอะไรยิ่งไปกว่าการพัฒนาวิชาชีพ และบุคลิกภาพของครูที่จะส่งผลต่อการพัฒนาทักษะ ความเชื่อมั่นในตนเองและพฤติกรรมกรเรียนรู้ของนักเรียน นักศึกษา สิ่งที่เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาวิชาชีพ ก็คือ การพัฒนาขีดความสามารถในการสังเกต และวิเคราะห์ผลลัพธ์ของวิธีการสอน และสื่อการเรียนการสอนที่ครูนำมาใช้ ตลอดจนเรียนรู้วิธีที่จะปรับปรุงการเรียนการสอนจากการสังเกตและวิเคราะห์นั้น ทั้งนี้รวมถึงการที่ครูจะต้องร่วมมือกับครูอื่น ๆ ให้เกิดการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน ถวิล เกื้อกูลวงศ์ (2530) กล่าวว่า ครูมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาคนหากต้องการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ซึ่งหมายถึงความสำเร็จของการจัดการศึกษา หรือคุณภาพการศึกษานั้น สิ่งสำคัญคือต้องพัฒนาคุณภาพครูก่อน เช่น พัฒนาระบบการบริหารงานบุคคลของครูให้

เหมาะสมกับวิชาชีพ และจัดให้มีการกำกับดูแลคุณภาพ มาตรฐานและการปฏิบัติงาน เป็นต้น นอกจากนี้ สมศักดิ์ สิ้นธุระเวชญ์ (2542, หน้า 4-5) ได้ชี้ให้เห็นว่าสถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาให้ได้ผลผลิตตามจุดหมายของหลักสูตรและมีคุณภาพใกล้เคียงกันนั้น สถานศึกษาจำเป็นต้องมีปัจจัยและกระบวนการต่าง ๆ อันเป็นมาตรฐาน 3 ประการ ได้แก่ (1) มาตรฐานด้านผลผลิตที่พึงประสงค์ (2) มาตรฐาน ด้านปัจจัยที่จำเป็น และ (3) มาตรฐานด้านกระบวนการ ซึ่งมาตรฐานด้านปัจจัยที่จำเป็น คือ ผู้เรียนมีความพร้อมและวุฒิภาวะที่จะเรียนรู้เหมาะสมกับวัย มีครูพอเพียงในการจัดการเรียนการสอน ครูมีลักษณะตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษามีความรู้ความสามารถและคุณลักษณะในการบริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ปกครองและชุมชนให้ความสนับสนุนร่วมมือในการจัดการศึกษา และพัฒนาสถานศึกษา หลักสูตร เอกสารประกอบหลักสูตร สื่อการเรียนการสอนหลากหลายเพียงพอ มีประสิทธิภาพที่จะสร้างและพัฒนการเรียนรู้ของผู้เรียน งบประมาณ วัสดุ ครุภัณฑ์ อาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อมเอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนการสอน

ปัจจุบันคุณภาพการปฏิบัติงานของครูยังไม่น่าพึงพอใจ การอุทิศตนของครูในปัจจุบันยังไม่อุทิศตนให้กับอาชีพอย่างแท้จริง ถือว่าอาชีพครูเป็นอาชีพรอง โดยหมดเวลาสอนแล้วจะประกอบอาชีพอื่นทันที และเรื่องความประพฤติของครูไม่ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ ผู้ปกครอง ตลอดจนไม่สามารถทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีตามที่สังคมต้องการได้ พนม พงษ์ไพบูลย์ (2538) กล่าวว่า ครูมีการพัฒนาตนเองน้อยเนื่องจากขาดนิสัยรักการศึกษาค้นคว้า ไม่ชอบใช้สื่อการสอนหรือวิธีการสอนที่แปลกใหม่เพราะมองไม่เห็นความจำเป็น ขาดความรู้หรือขาดสื่อและขาดเกณฑ์มาตรฐานในการประเมินผลการปฏิบัติงานของครูอาจารย์ ทำนองเดียวกับ วิบูลย์ ชูรินทร์ (2536, หน้า 67) ที่กล่าวว่า ครูไม่รักและสรัทธาต่ออาชีพครู ขาดความกระตือรือร้นในการทำงานและความสามัคคีในการทำงาน ขาดระเบียบวินัยและขาดความรับผิดชอบในการทำงาน สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2539, หน้า 13) ได้กล่าวสรุปถึงปัญหาการขาดคุณภาพของครูไว้ 3 ประการ ได้แก่ (1) ประสิทธิภาพในการสอนของครูยังไม่เป็นที่น่าพอใจ ครูยังใช้วิธีการสอนแบบบรรยายเป็นส่วนใหญ่ ทำให้คุณภาพของการศึกษาดำ รวมทั้งครูยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับพัฒนาการและเทคโนโลยีที่มีเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนหลักสูตรและแนวการสอนใหม่ ๆ ที่ครูจำเป็นต้องมีความรู้และความสามารถปฏิบัติได้มากยิ่งขึ้น (2) จริยธรรมและความเป็นปฐนียบุคคลของครูเสื่อมถอยลง เห็นได้จากกรณีที่ครูไม่ได้เป็นแบบอย่างที่ดีของเด็ก ไม่ปฏิบัติตนให้เป็นที่เคารพนับถือของบุคคลในชุมชน และ (3) ทศนคติและสรัทธาต่อวิชาชีพครูทั้งของครูเองและประชาชนที่มีต่อวิชาชีพครูยังอยู่ในระดับต่ำ เห็นได้จาก การไม่เข้าประกอบวิชาชีพครูหลังจากจบการศึกษา ผู้ที่อยู่ในวิชาชีพครูเองก็พยายามแสวงหากิจกรรมอื่น เพื่อความก้าวหน้าในอนาคตของ

ตนเอง นอกจากนี้ยังมีปัญหาทางด้านวิชาชีพครูไม่มีมาตรฐาน ตั้งแต่ระบบคัดเลือกบุคคลเข้ามาเรียนครู การฝึกอบรมครูและการคัดเลือกบุคคลเข้ามาประกอบวิชาชีพครู ซึ่งนับว่ายังมีคุณภาพค่อนข้างต่ำ ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อบุคคลเข้าสู่วิชาชีพครูแล้วก็ยังไม่มีมาตรการที่จะส่งเสริมให้ครูได้แสดงวิชาชีพของตนอย่างแท้จริง ทั้งนี้เพราะขาดระบบส่งเสริมพัฒนาและควบคุมมาตรฐานวิชาชีพครู ทั้งในด้านสมรรถนะในการสอน การใช้ครูและระบบบริการสนับสนุนต่าง ๆ

ภารกิจจัดการศึกษานอกโรงเรียน มุ่งจัดการศึกษาให้กับประชาชนและผู้ด้อยโอกาส ที่อยู่นอกระบบโรงเรียนให้ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อ่านออก เขียนได้ รวมทั้งการจัดการศึกษาสายสามัญและสายอาชีพในรูปแบบต่างๆ จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนในรูปแบบของการใช้สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา สื่อรายงานวิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษา สื่อการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม และการจัดนิทรรศการวิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย บทบาทและภารกิจของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมีหลายหน้าที่ ทั้งการจัดการศึกษานอกระบบ การส่งเสริมการศึกษาในระบบโรงเรียน การส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน, 2547, หน้า 19) จากหน้าที่การทำงานดังกล่าวทำให้ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้องประสบกับปัญหาต่างๆ มากมายได้แก่ ปัญหาด้านคุณภาพชีวิตของครูส่วนใหญ่มีสถานะทางเศรษฐกิจยังไม่มั่นคง ครูบางส่วนมีภาระเรื่องหนี้สินรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย ทำให้เกิดความวิตกกังวลจึงต้องขวนขวายหางานอื่นทำเพื่อเพิ่มรายได้ครอบครัว มีเวลาว่างให้กับครอบครัวน้อย ขาดความมั่นคงและก้าวหน้าในหน้าที่ ได้รับสวัสดิการไม่เป็นธรรมและไม่ทั่วถึง ครูส่วนใหญ่จึงมีความรู้สึกไม่ภาคภูมิใจและไม่ผูกพันในวิชาชีพ ปัญหาด้านประสบการณ์การทำงานขาดการพัฒนาในวิชาชีพทำให้มีข้อจำกัดด้านความรู้ความสามารถ ทักษะในการปฏิบัติงานเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ครูขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ปัญหาในที่ทำงาน บางครั้งครู ไม่สามารถที่จะคุยหรือปรึกษาเพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อกันทำให้เกิดความเข้าใจผิด มีผลกระทบต่อการทำงาน ทำให้ประสิทธิภาพการทำงานลดลง (คมกฤษ รัตนกร, 2541, หน้า 3) ปัญหาความพึงพอใจในการทำงานที่ต้องปะทะกับบุคลากรหลายฝ่าย สภาพแวดล้อมในโรงเรียน ปัญหาความขัดแย้งภายในโรงเรียน ภาวะความกดดันในการทำงาน และบรรยากาศในการทำงาน งานที่ตึงเครียด งานที่ซ้ำซากจำเจงานในหน้าที่มากเกินไป งานที่ทำไม่ถูกกับอัธยาศัย การไม่ได้สอนตรงตามสาขาวิชาที่เรียนมา ปัญหาอาคารเรียนไม่เหมาะสม ขาดอุปกรณ์การเรียนการสอน หรืออุปกรณ์ชำรุด การไม่มีอิสระในการเตรียมการสอนได้เต็มที่ เนื่องจากห้องพักครูอยู่รวมกันมาก การไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายและกฎระเบียบในโรงเรียน ขาดการสนับสนุนจากผู้บริหารและชุมชน การได้รับผลตอบแทนไม่คุ้มค่าการทำงาน เช่นการพิจารณาความดีความชอบ คำชมเชย การยอมรับนับถือ นอกจากนี้ยังมี

ปัญหาส่วนตัวของครู เช่น ปัญหาครอบครัว ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสุขภาพ การขาดการนัดหมาย การพักผ่อน การขาดเจตคติที่ดีต่อการเป็นครู การที่ครูต้องระมัดระวังควบคุมความประพฤติ และความต้องการของตนเองให้เหมาะสมกับอาชีพครู (กมลรัตน์ หล้าสูงษ์, 2524, หน้า 301) สิ่งเหล่านี้จะบั่นทอนจิตใจก่อให้เกิดผลเสียต่อการปฏิบัติงาน

จากหลักการและสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิจัยปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพในการปฏิบัติงานของครูศูนย์การเรียนชุมชน ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใน 9 ด้าน คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการศึกษาดูตามอรรถศาสตร์ การจัดทำข้อมูลศักยภาพของชุมชน การจัดทำแผนงานและโครงการ การจัดบริการสื่อการเรียนรู้ การสร้างเครือข่ายส่งเสริมการเรียนรู้ การประสานงานกับพันธมิตรและเครือข่ายหน่วยงานต่าง ๆ การประชาสัมพันธ์ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ การปฏิบัติงานด้านธุรการ และการสรุปรายงานผลการปฏิบัติงาน การศึกษาวิจัยครั้งนี้จะทำให้สามารถทราบถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดคุณภาพการปฏิบัติงานของครูศูนย์การเรียนชุมชน ทราบความต้องการและแนวทางการพัฒนาคุณภาพการปฏิบัติงานของครูศูนย์การเรียนชุมชนเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการวางแผน ในเรื่องบริหารงานบุคลากร การหาแนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหา ตลอดจนปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพบุคลากรอื่นจะนำไปสู่การปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ เพื่อส่งผลให้การจัดการศึกษาออกโรงเรียนและตามอรรถศาสตร์ของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนมีประสิทธิภาพต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษา ปัจจัยคุณภาพชีวิตการทำงานของครู ปัจจัยการสนับสนุนทางสังคมและคุณภาพในการปฏิบัติงานของครูศูนย์การเรียนชุมชน สังกัดศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำแนกตามปัจจัยบุคคลของครูซึ่งประกอบด้วย เพศ วุฒิการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง ปัจจัยบุคคล ปัจจัยคุณภาพชีวิตการทำงานของครู และปัจจัยการสนับสนุนทางสังคมของครูกับคุณภาพในการปฏิบัติงานของครูศูนย์การเรียนชุมชน
3. เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงทำนายที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพในการปฏิบัติงานของครูศูนย์การเรียนชุมชน โดยการสร้างสมการพยากรณ์

ความสำคัญของการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้อาจเป็นข้อมูลพื้นฐาน สำหรับครู อาจารย์ ผู้บริหาร ศิษยานิเทศก์ และผู้เกี่ยวข้องได้ทราบถึง ปัจจัยที่ก่อให้เกิดคุณภาพการปฏิบัติงานของครูศูนย์การเรียนชุมชน

จากปัจจัยบุคคล ปัจจัยคุณภาพชีวิตการทำงานของครู ปัจจัยการสนับสนุนทางสังคม และอาจเป็นข้อมูลสำหรับผู้บริหารศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการปฏิบัติงานของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

คำถามของการวิจัย

1. ปัจจัยคุณภาพชีวิตการทำงานของครู ปัจจัยการสนับสนุนทางสังคมของครูและคุณภาพในการปฏิบัติงานของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจำแนกตามปัจจัยบุคคลของครูซึ่งประกอบด้วย เพศ วุฒิการศึกษา และประสบการณ์การทำงานอยู่ในระดับใด
2. ปัจจัยบุคคลของครู ปัจจัยคุณภาพชีวิตการทำงานของครู และปัจจัยการสนับสนุนทางสังคมของครูมีความสัมพันธ์กับคุณภาพการปฏิบัติงานของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนหรือไม่
3. ปัจจัยบุคคลของครู ปัจจัยคุณภาพชีวิตการทำงานของครู และปัจจัยการสนับสนุนทางสังคมของครูสามารถพยากรณ์ คุณภาพในการปฏิบัติงานของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ได้หรือไม่

สมมติฐานการวิจัย

1. ปัจจัยบุคคลของครู ปัจจัยคุณภาพชีวิตการทำงานของครู และปัจจัยการสนับสนุนทางสังคมของครูมีความสัมพันธ์กับคุณภาพการปฏิบัติงานของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
2. ปัจจัยบุคคลของครู ปัจจัยคุณภาพชีวิตการทำงานของครู และปัจจัยการสนับสนุนทางสังคมของครูสามารถพยากรณ์ คุณภาพในการปฏิบัติงานของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตเนื้อหา การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อพิสูจน์ว่าปัจจัยบุคคลของครู ปัจจัยคุณภาพชีวิตการทำงานของครู และปัจจัยสนับสนุนทางสังคมของครูส่งผลต่อคุณภาพในการปฏิบัติงานของครูหรือไม่ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาเนื้อหาแต่ละปัจจัยดังนี้

1.1 ผู้วิจัยศึกษาเนื้อหาสาระ คุณภาพในการปฏิบัติงานของครู ตามบทบาท และภารกิจของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่ต้องปฏิบัติ 9 ด้าน ได้แก่ ด้าน การจัดการศึกษานอกระบบ และตามอัธยาศัย ด้านการจัดทำข้อมูลศักยภาพของชุมชน ด้านการจัดทำแผนงาน/โครงการ ด้านการจัดบริการสื่อการเรียนรู้ ด้านการสร้างเครือข่ายส่งเสริมการเรียนรู้ ด้านการประสานงานกับ พันธมิตร/เครือข่าย ด้านการประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรม ด้านการปฏิบัติงานด้านธุรการ และ ด้านการสรุปรายงานผลการปฏิบัติงาน (สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน, 2547, หน้า 19)

1.2 ผู้วิจัยศึกษา ปัจจัยคุณภาพชีวิตการทำงานของครูจากกรอบแนวคิดของฮิวส์ และคัมมิง (Huse & Cumming, 1995, pp. 273-283) ซึ่งประกอบด้วยด้านค่าตอบแทนที่เหมาะสม และเป็นธรรม ด้านสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องและปลอดภัย ด้านการพัฒนาความสามารถของบุคคล ด้านความก้าวหน้าและความมั่นคงในงาน ด้านบูรณาการทางสังคม ด้านระเบียบข้อบังคับในการปฏิบัติงาน ด้านความสมดุลระหว่างชีวิตกับการทำงาน และด้านการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับสังคม

1.3 ผู้วิจัยศึกษาปัจจัยสนับสนุนทางสังคมของครูจากแนวคิดของ สาราซัน (Sarason, 1983, p. 127) ไชเมท (Zimet, 1988, p. 30) และแนวคิดของ กมลวรรณ ชัยวานิชศิริ (2536, หน้า 80) ซึ่งเชื่อว่าปัจจัยการสนับสนุนทางสังคมที่จำเป็น ทำให้ระดับคุณภาพในปฏิบัติงานสูงขึ้น โดยได้รับการสนับสนุนจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง 5 กลุ่ม คือ ผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชา ครอบครัวและชุมชน

1.4 ผู้วิจัยศึกษาปัจจัยบุคคลของครูจากแนวคิดของ สุภาวดี นวลมณี (2537, หน้า 37) ซึ่งเชื่อว่าปัจจัยบุคคลที่มีผลทำให้เกิดคุณภาพในการปฏิบัติงาน ได้แก่ ตำแหน่งงาน และจากแนวคิดของ สตีเยส (Steers, 1991, p. 547) และควิก (Quick, 1984, p. 17) ซึ่งเชื่อว่า ปัจจัยการสนับสนุนทางสังคมมีผลทำให้เกิดคุณภาพในการปฏิบัติงานและระดับของคุณภาพการปฏิบัติงาน ขึ้นอยู่กับปัจจัยของบุคคล ได้แก่ เพศ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ครูศูนย์การเรียนชุมชน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 383 คน จาก 9 จังหวัดของเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี สมุทรปราการ นครนายก สระแก้ว ชลบุรี จันทบุรี ตราด และระยอง

2.2 กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูศูนย์การเรียน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 337 คน จาก 9 จังหวัดของเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3. ตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรต้น ประกอบด้วยตัวแปร ดังต่อไปนี้

3.1.1 ปัจจัยบุคคลของครู ประกอบด้วยคุณลักษณะส่วนบุคคลของครู ได้แก่ เพศ วุฒิการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน

3.1.2 ปัจจัยคุณภาพชีวิตการทำงานของครู ประกอบด้วยสาระสำคัญดังนี้

3.1.2.1 ค่าตอบแทนที่เหมาะสมและเป็นธรรม (Adequate and Fair Compensation)

3.1.2.2 สิ่งแวดล้อมที่ถูกลักษณะและปลอดภัย (Safe and Healthy Working Condition)

3.1.2.3 การพัฒนาความสามารถของบุคคล (Developing of Human Capacities)

3.1.2.4 ความก้าวหน้าและความมั่นคงในงาน (Growth and Security)

3.1.2.5 บูรณาการทางสังคม (Social Integration)

3.1.2.6 ระเบียบข้อบังคับในปฏิบัติการทำงาน (Constitutionalism)

3.1.2.7 ความสมดุลระหว่างชีวิตกับการทำงาน (The Total Life Space)

3.1.2.8 การปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับสังคม (Social Relevance)

3.1.3 ปัจจัยสนับสนุนทางสังคมของครู ประกอบด้วยกลุ่มบุคคล ดังต่อไปนี้

3.1.3.1 ผู้บังคับบัญชา

3.1.3.2 เพื่อนร่วมงาน

3.1.3.3 ครอบครัว

3.1.3.4 ชุมชน

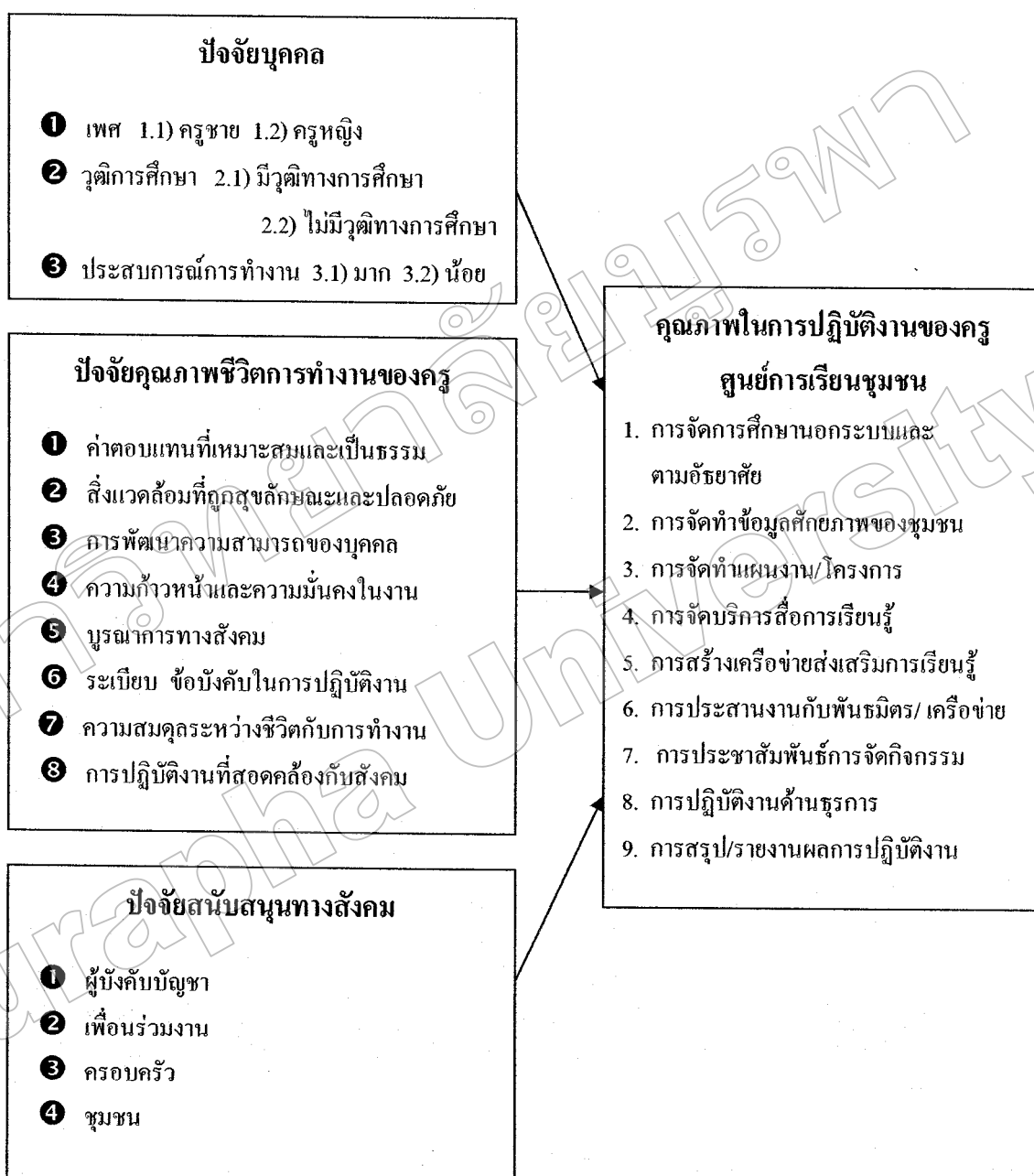
3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ คุณภาพในการปฏิบัติงานของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

กรอบความคิดในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงานของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ตามแนวคิดของ ฮิวส์และคัมมิง (Huse & Cumming, 1995, pp. 273-283) การสนับสนุนทางสังคมในการปฏิบัติงานของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ตามแนวคิดของ สาราซัน (Sarason, 1983, p. 127) ไชเมท (Zimet, 1988, p. 30) และคุณภาพในการปฏิบัติงานของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตามบทบาทและภารกิจของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน, 2547, หน้า 19) โดยศึกษากับครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่ปฏิบัติงานในศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของครู ซึ่งประกอบด้วย เพศ วุฒิการศึกษา และประสบการณ์การทำงานเป็นตัวแปรในการวิเคราะห์ข้อมูลและการศึกษาครั้งนี้ยังศึกษาถึงปัจจัยบุคคลของครู คุณภาพชีวิตการทำงานของครู และการสนับสนุนทางสังคมที่อาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพในการปฏิบัติงานของครู ดังกรอบความคิดในการวิจัยต่อไปนี้

ตัวแปรต้น

ตัวแปรตาม

ภาพที่ 1 กรอบความคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หมายถึง บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดโดยการว่าจ้างจากงบประมาณแผ่นดินหมวดเงินอุดหนุน ให้ทำหน้าที่เป็นครูผู้สอน และจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนในพื้นที่ที่รับผิดชอบ ซึ่งในการวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะกับครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่ปฏิบัติงานกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หมายถึง พื้นที่การศึกษานอกโรงเรียนตามประกาศโครงสร้างการบริหารงานของ สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วย 9 จังหวัด ได้แก่ ฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี สมุทรปราการ นครนายก สระแก้ว ชลบุรี จันทบุรี ตราด และระยอง

3. คุณภาพในการปฏิบัติงานของครู หมายถึง ผลการปฏิบัติงานตามหน้าที่และความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ซึ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาคุณภาพการปฏิบัติงานตามความคิดเห็นของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และเป็นการศึกษาคุณภาพการปฏิบัติงานตามบทบาท และภารกิจงาน 9 ด้าน ของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ดังนี้

3.1 การจัดการศึกษานอกระบบและอัตรายศัย หมายถึง ผลการปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตามพันธกิจของงานการศึกษานอกโรงเรียน โดยสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายหรือผู้รับบริการและเป็นที่ยังพอใจของผู้บังคับบัญชา

3.2 การจัดทำข้อมูลศักยภาพของชุมชน หมายถึง ผลการปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการจัดทำข้อมูลศักยภาพของชุมชน เช่น แหล่งวิทยาการ แหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ สถานประกอบการ โบราณสถาน ศาสนสถาน สถานที่ราชการ องค์กรเอกชน ผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และจัดเก็บข้อมูลสารสนเทศอย่างเป็นระบบพร้อมที่จะให้บริการ และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้สาธารณชนได้รับทราบ

3.3 การจัดทำแผนงาน/ โครงการ หมายถึง ผลการปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการจัดทำแผนงาน/โครงการเสนอเข้าแผนชุมชน แผนพัฒนาตำบล และแผนปฏิบัติงานของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอและเขต

3.4 การจัดบริการสื่อการเรียนรู้ หมายถึง ผลการปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการจัดบริการสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และสื่ออื่น ๆ เพื่อบริการให้นักศึกษา ประชาชน ได้ศึกษาค้นคว้า และเรียนรู้ตามความสนใจ

3.5 การสร้างเครือข่ายส่งเสริมการเรียนรู้ หมายถึง ผลการปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายส่งเสริมการเรียนรู้ โดยประสานงานกับห้องสมุดประชาชน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนอื่น และแหล่งการเรียนรู้อื่น ๆ เพื่อเป็นเครือข่ายในการจัดกิจกรรม และหมุนเวียนสื่อการเรียนรู้

3.6 การประสานงานกับพันธมิตร/ เครือข่าย หมายถึง ผลการปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการประสานงานกับพันธมิตรและเครือข่ายหน่วยงานต่างๆ ในชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

3.7 การประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรม หมายถึง ผลการปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

3.8 การปฏิบัติงานด้านธุรการ หมายถึง ผลการปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานด้านธุรการของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเกี่ยวกับการเรียนการสอน

3.9 การสรุปและรายงานผลการปฏิบัติงาน หมายถึง ผลการปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการสรุปและรายงานผลการดำเนินงานเสนอศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอและเขต และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในชุมชน

4. ปัจจัยบุคคลของครู หมายถึง คุณลักษณะส่วนบุคคลของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีผลต่อคุณภาพการปฏิบัติงานของครู โดยยึดแนวคิด สุกาวดี นวลภณี (2537, หน้า 37) ซึ่งเชื่อว่า ปัจจัยบุคคลที่มีผลต่อทำให้เกิดคุณภาพในการปฏิบัติงาน ได้แก่ ตำแหน่งงาน และแนวคิดของสตีเยส (Steers, 1991, p. 547) และควิก (Quick, 1984, p. 17) ซึ่งเชื่อว่า ปัจจัยการสนับสนุนทางสังคมมีผลทำให้เกิดคุณภาพในการปฏิบัติงาน และระดับของคุณภาพขึ้นอยู่กับปัจจัยของบุคคล ได้แก่ เพศ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน ซึ่งในวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะกับปัจจัยส่วนบุคคลของครู ดังต่อไปนี้

4.1 เพศ หมายถึง คุณลักษณะทางชีวภาพและกายภาพของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ซึ่งในวิจัยนี้จำแนกเป็น ครูชาย และครูหญิง

4.2 วุฒิการศึกษา หมายถึง คุณลักษณะของวุฒิบัตรที่ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนได้รับจากการศึกษา ซึ่งในวิจัยนี้จำแนกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ วุฒิบัตรทางการศึกษาที่เป็นวิชาชีพครู และวุฒิบัตรอื่น ๆ ที่ไม่ใช่วุฒิบัตรทางการศึกษาที่เป็นวิชาชีพครู

4.3 ประสบการณ์การทำงาน หมายถึง ช่วงระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่เป็นครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน เขตภาคตะวันออก ซึ่งในวิจัยนี้จำแนก โดยใช้ระยะเวลาการปฏิบัติงานเฉลี่ย ของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนกลุ่มตัวอย่างเป็นเกณฑ์ในการจำแนกช่วงประสบการณ์ (การคำนวณค่าเฉลี่ยประสบการณ์ทำงานปรากฏในภาคผนวก ช หน้า 132) การวิจัยครั้งนี้จำแนกเป็น 2 ช่วงประสบการณ์ ดังนี้

4.3.1 ประสบการณ์มาก หมายถึง มีระยะเวลาการปฏิบัติหน้าที่ที่ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มากกว่าค่าเฉลี่ยประสบการณ์ของกลุ่มตัวอย่างหรือมากกว่า 3 ปี

4.3.2 ประสบการณ์น้อย หมายถึง มีระยะเวลาการปฏิบัติหน้าที่ที่ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน น้อยกว่าค่าเฉลี่ยประสบการณ์ของกลุ่มตัวอย่างหรือน้อยกว่า 3 ปี

5. ปัจจัยคุณภาพชีวิตการทำงานของครู หมายถึงองค์ประกอบที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของครู โดยยึดหลักการของ ฮิวส์และคัมมิง (Huse & Cumming, 1995, pp. 273-283) ซึ่งประกอบด้วยสาระสำคัญดังต่อไปนี้

5.1 ค่าตอบแทนที่เหมาะสมเป็นธรรม หมายถึง เงินเดือนที่ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนได้รับเหมาะสมกับปริมาณงานที่ปฏิบัติอยู่ เงินเดือนมีความเพียงพอ สามารถดำรงชีพในสังคมได้อย่างมีความสุข ได้รับเงินเดือนผลประโยชน์ที่แตกต่าง ๆ เช่น ค่าตอบแทน เงินสวัสดิการและอัตราเลื่อนขั้นเงินเดือนที่เหมาะสม

5.2 สิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องลักษณะและปลอดภัย หมายถึง สิ่งแวดล้อมในการทำงานของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ทั้งด้านกายภาพและจิตภาพซึ่งเป็นสภาพที่มีความปลอดภัย ไม่เครียดและเอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.3 การพัฒนาความสามารถของบุคคล หมายถึง การส่งเสริมสนับสนุนของโรงเรียนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อช่วยให้ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเกิดความรู้ความสามารถและพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง

5.4 ความก้าวหน้าและความมั่นคงในงาน หมายถึง งานที่ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนได้รับมอบหมายช่วยเพิ่มพูนความรู้ความสามารถจากการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งเป็นที่ประจักษ์แก่ผู้บริหาร เพื่อนครู นักเรียน ผู้ปกครอง และบุคคลทั่วไปสามารถนำไปใช้กับงานอื่น ๆ ในภายภาคหน้า

5.5 บุรณาการทางสังคม หมายถึง งานที่ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ปฏิบัติเป็นที่ยอมรับในที่ทำงาน ก่อให้เกิดความสามัคคีในระหว่างเพื่อนครู ขยายผล ไปสู่ผู้ปกครองและชุมชน

5.6 ระเบียบข้อบังคับในการปฏิบัติงาน หมายถึง ระเบียบข้อบังคับของศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนสามารถนำไปปฏิบัติได้ เกิดการยอมรับ ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนสามารถแสดงความคิดเห็นต่อระเบียบของศูนย์ศึกษานอกโรงเรียน และระเบียบของศูนย์ศึกษานอกโรงเรียน เปิดโอกาสให้ครูเคารพในสิทธิของกันและกัน ปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพ

5.7 ความสมดุลระหว่างชีวิตกับการทำงาน หมายถึง การกำหนดเวลาปฏิบัติงานที่เหมาะสม เพื่อครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจะได้มีเวลาเพื่อเพื่อนครูเวลาส่วนตัวและครอบครัวหรือสังคม

5.8 การปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับสังคม หมายถึง ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมีความภาคภูมิใจในงานและองค์กรที่ทำอยู่ ได้ทำประโยชน์และรับผิดชอบต่อสังคม ได้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น สร้างความเชื่อถือจนเป็นที่ยอมรับของท้องถิ่น เอื้ออำนวยความสะดวกและให้บริการด้านต่าง ๆ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างศูนย์ศึกษานอกโรงเรียนกับชุมชน

6. ปัจจัยการสนับสนุนจากสังคมของครู หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องและมีผลกระทบกับคุณภาพการปฏิบัติงานของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ซึ่งในวิจัยนี้ประกอบด้วยบุคคลและกลุ่มบุคคลดัง ต่อไปนี้

6.1 ผู้บังคับบัญชา หมายถึง บุคคลที่ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือให้เกิดความคล่องตัว และมีกำลังใจในการปฏิบัติงาน ซึ่งอาจประกอบด้วยบุคคลดังต่อไปนี้ ผู้อำนวยการศูนย์ รองผู้อำนวยการ หัวหน้าฝ่าย หัวหน้างาน เป็นต้น

6.2 เพื่อนร่วมงาน หมายถึง บุคคลที่ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนได้รับความร่วมมือ ร่วมใจ และช่วยเหลือให้เกิดความมีประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอน และกิจกรรมในการปฏิบัติงาน เช่น จากครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ด้วยกัน รวมถึงครูการศึกษานอกโรงเรียนอื่นๆ ในศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียน

6.3 ครอบครัว หมายถึง บุคคลที่ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ได้รับการสนับสนุนทรัพยากร ความรู้สึกทางใจ เพื่อให้เกิดความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน เช่น บิดา มารดา สามี ภรรยา บุตร ธิดา เป็นต้น

6.4 ชุมชน หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือให้การปฏิบัติภารกิจบรรลุตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และชุมชนมีความพึงพอใจ เช่น ผู้ปกครองนักเรียน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน กลุ่มเอกชน เป็นต้น